

Replik om Vilhelm Birkedal – folkelighed og nyortodoksi

Af Jens Rasmussen

Indledning:

Mikkel Crone Niensens bog *Om kirkekamp i en nybrudstid* fra 2015 er skrevet i anledning af 150 års jubilæet for Ryslinge Valgmenighed og Ryslinge Frimenighed, der har samme udspring, men blev delt i 1921.

Bogen giver en detaljeret skildring af Vilhelm Birkedal, der var menighedens første præst i årene 1865-1885. Tidligere var Birkedal sognepræst i Ryslinge sogn fra 1849 til 1865, en stilling, som han måtte forlade på baggrund af sin heftige kritik af konge og regering i forbindelse med 1864-nederlaget.¹ Crone Nielsen fremhæver Birkedals manglende forståelse af N.F.S. Grundtvigs folkelighedsbegreb og hans pietisme. Kort sagt var Birkedal ikke grundtvigianer, når det drejede sig om folkelighed eller kristendom. Han var nærmest missionsmand.

For det første afviser Crone Nielsen, at Birkedal overtog Grundtvigs folkelighedsbegreb. Tværtimod holdt Birkedal sig til det nationale og treenigheden: Gud, konge og fædreland. Samtidig siger Crone Nielsen, at Birkedal gik stærkt ind for Grundtvigs kirkelige frihed i 1830'ernes sognebåndsløsnings sag. Crone Nielsen forklarer imidlertid den »mærkværdige kombination« hos Birkedal med, at han på en gang var politisk konservativ åndsaristokrat og kirkelig tilhænger af frihed.

Crone Niensens forståelse af Grundtvigs folkelighedsbegreb og sammenligning med Birkedals forståelse er ikke helt klar.² Grundtvigs folkelighedsbegreb kan udtrykkes som det danske menneske- og folkeliv, der samlede sig om modersmål og fædrelandskærlighed, dvs. en levende følelse af et fælles liv. Folkelivets forudsætning var folkeånden, der virkede i folket og skabte dets historie og udvikling.³ I 1848 – i sammenhæng med modsætningen til tyskerne i Slesvig og Holsten – kunne han sige: »... vi nødes til at forsvare vort Modersmaal og vort Fæderneland imod de fremmede ...«⁴. Denne folkelighed forholdt sig til kristendommen. Den levede i vekselvirkning med en kristen enhedskultur i et før-sekulært samfund. Flemming Lundgreen-Nielsen har udtrykt denne forståelse hos Grundtvig i 1840'erne med sætningen: »dansker først, menneske så, kristen sidst«.⁵ Birkedal havde en stærkere vægt på kristendom, akkurat som andre tilhængere af Grundtvig, men han tilegnede sig Grundtvigs forståelse af den danske folkelighed

1 Mikkel Crone Nielsen: *Om kirkekamp i en nybrudstid, Vilhelm Birkedal, Torkild Skat Rørdam og Nazarethkirken i Ryslinge*, Ryslinge 2015, s. 37-96.

2 Om Mikkel Crone Niensens holdning til Birkedal, se: *Om kirkekamp i en nybrudstid, Vilhelm Birkedal*, 2015, s. 44-47.

3 Claus Bjørn: *Grundtvig som politiker, udgivet af Thorkild C. Lyby*, København 2007, s. 18-26.

4 Claus Bjørn: *Grundtvig som politiker*, 2007, s. 21 (citater) og 235-239. Jf. *Danskeren, Et Ugeblad*, 1. årgang 1848, s. 585-92 og 2. årg., 1849, s. 689-697.

5 Fl. Lundgreen-Nielsen: »Grundtvig og danskhed«, *Dansk Identitetshistorie*, bd. III, København 1992, s. 88f. (citater). Især nævnes Grundtvigs artikel »Folkelighed og Kristendom«, *Dansk Kirketidende*, 17. oktober 1847.

i 1840'erne. Han brugte den i sine prædikener. Senere kobede Birkedal denne forståelse af folkelighed sammen med sin konservative nationalpolitiske opfattelse, og derved kom han i modsætning til den grundtvigske venstrepolitik, som var rodfæstet i hans menighed i Ryslinge.

For det andet fremhæver Crone Nielsen prædikensamlingen *Synd og Naade* fra 1848-49 som meget pietistisk. Birkedal var gennemsyret af vækkelsens inderlighed (forsoningen ved Jesu Kors), mener Crone Nielsen. Han ønsker her at følge P.G. Lindhardts opfattelse, at Birkedal slet og ret var en »missionsmand«. Men Lindhardt siger, at »i den ældre grundtvigianske forkyndelse opfattedes endnu lov og evangelium i orthodox og pietistisk mening«. ⁶ Birkedal nævnes som eksempel. Det er unægtelig noget mere nuanceret, for de vakte fulgte to spor: ortodoksens bodsfromhed og pietismens opvækkelser. ⁷ Birkedal havde forbindelse til vækkelsen i 1840'erne, da han var i Sdr. Omme. Han havde et indgående kendskab til de vakes andagtslitteratur, og han udgav selv andagtsbøger, hvor han bl.a. knyttede an til ortodoksien og bodsfromheden med genudgivelse af den luthersk-ortodokse andagtsbog *De Bedendes Aandelige Kjæde* fra 1700 af H.J. Hvalsøe. ⁸ I forordet til Hvalsøes andagtsbog knyttede Birkedal både an til dansk folkelighed og til ortodoksiens forkyndelse af synd og nåde. Med andre ord kan man i høj grad diskutere, om Birkedal ensidigt var missionsmand i pietistisk forstand ud fra skemaet: anger, bod, omvendelse (som engangsbegivenhed, uafhængig af barnedåben) og det nye liv. Snarere var han præget af nyortodoksi, dvs. præget af en luthersk-ortodoks forkyndelse, som også påvirkede flere grundtvigske præster på Fyn og Sydvestsjælland.

Denne replik vil derfor fremføre en anden opfattelse af Birkedal med fremhævelse af hans grundtvigske folkelighed og hans forkyndelse af synd og nåde ud fra den luthersk-ortodokse lære om lov og evangelium. Kildegrundlaget er Birkedals to prædikensamlinger: *Synd og Naade, en Postille* fra 1848-49 med prædikener fra Birkedals tid i Sdr. Omme og Hoven sogne og *Naadens Sorg og Sorgens Naade*. Prædikener holdt i Ryslinge kirke og udgivet i årene 1855-57.

Birkedals forkyndelse af ortodoksiens kristendom

Vilh. Birkedal blev født 1809 på Møn. 20 år senere blev han student, og i 1834 kandidat i teologi. Det var svært at få embede. Derfor søgte

6 P.G. Lindhardt: *Vækkelse og kirkelige retninger*, 3. rev. udg., Århus 1978, s. 65.

7 Johs. Enggård Stidsen: *Hold fast ved det, du har. De stærke jyder*, Odense 2002, s. 67.

8 Jens Rasmussen: *Vækkelser i dansk luthersk fælleskultur. Andagtsbøger og lægmandsforsamlinger (1800-1840)*, Odense 2016, s. 70-80, 157f., 243f., 253-60, 280f.

han og fik kateketembedet i Ringkøbing, som var tilstrækkelig med indtægt til, at han kunne gifte sig i 1837. Han tilegnede sig Grundtvigs kirkelige anskuelse. Det skete i kraft af præsten i Velling, C.F. Hassenfeldt,⁹ hvis forståelse af Grundtvigs kirkelige anskuelse var præget af ortodoksiens forståelse af synd og nåde, hvor enhver synder kunne falde ud af sin dåbspagt, men samtidig kunne den genoprettes i syndernes forladelse ved alterbordet. Birkedal støttede således de gammeldagstroende og holdt sig til lutherdommens ritualer og kirkelige forskrifter.

Birkedal blev i 1840 udnævnt til embedet i Sdr. Omme og Hoven sogne, hvor han etablerede et samarbejde med vækkelsesprædikanten Peter Larsen Skræppenborg, der i 1841 flyttede fra Brylle på Fyn til Dons ved Kolding. Gennem Peter Larsen Skræppenborg fik Birkedal forbindelse med de gudelige forsamlinger. Uforklarligt blev Birkedal syg i begyndelsen af 1847. Han led formentlig af depressive anfald, som fik legemlige konsekvenser. Disse anfald måtte Birkedal kæmpe med i mange år. Depressionerne kom, når syndebyrden tyngede, og han slet ikke kunne øjne Guds nåde.¹⁰ Den side af Birkedal har Crone Nielsen ikke berørt.

Birkedals prædikensamling fra tiden i Sdr. Omme om *Synd og Naade*¹¹ fremhævede, at loven fordømte synd.¹² Det var prædikensamlingens grundsynspunkt at prædike lov og evangelium. Det formulerede Birkedal i den første prædiken i det nye kirkeår, 1. søndag i advent 1846: »See, det er da min Gjærning i det nye Kirkeaar at prædike Loven og Evangelium for Eder« (1. del, s. 14). På søndagen mellem jul og nytår, 1846, udtrykte Birkedal lovens gerning: »Den gamle Pagt var givet for at holde Synderen i Tømme, for at 'Syndens Erkjendelse skulde komme af Loven', for at være 'en Tugtemester til Christum', den kunde forbande, men ikke velsigne, den kunde befale, men ikke give Kraft til at vandre som et Guds Barn for Herrens Aasyn, den kunde nedtordne, men ikke opreise« (1. del, s. 99). Linjen var lagt, og lovens og evangeliets virkning forklares flere gange i denne prædikensamling, f.eks. i prædikenen til juledag, 1845: »Der er et Guds Ord, der

⁹ *Dansk Kirketidende*, nr. 356, 25 juli 1852, sp. 490-494.

¹⁰ Jens Rasmussen: »Et opgør om synden hos Plesner-familien. Med baggrund i de fynske præstebrødres nyortodoksi«, *Kirkehistoriske Samlinger 2017*, s. 106-10, 124-26.

¹¹ *Synd og Naade, en Postille*, 1849. Birkedals fremhævelser i hans prædikener er i denne artikels citater sat med kursiv.

¹² Om synden (loven) læses mange steder i Vilh. Birkedal: *Synd og Naade*, 1849, s. 3, 11ff., 21f., 27, 45, 48f., 72, 84f., 99f., 103f., 144f., 150, 211f., 214f., 233f., 283, 292, 303f., 308, 319f. 329, 435.

nedtynger dit Hoved paa Veien, det er Lovens Ord om Fortabelse for Synderen ... det er Evangeliets Ord om den Naade du har forskjersjet ved at forlade din Faders Huus« (1. del, s. 72).

Mens Birkedal stadig var mærket af sine depressioner, søgte han præsteembedet i Ryslinge. Han fik embedet og tiltrådte i det tidlige forår 1849. Hans tiltrædelsesprædiken om synd og nåde ud fra den ortodokse lære og lov og evangelium var et personligt vidnesbyrd. Mange udensoogs vakte søgte til hans gudstjenester.

I 1850'ernes prædikensamling *Naadens Sorg og Sorgens Naade*¹³ prædikede Birkedal, at mennesket samtidig var retfærdiggjort og syndigt – »simul justus et peccator«, som Martin Luther formulerede det – f.eks. 1. s. efter h. 3 kongers dag, 1853:

Ja, Brødre og Søstre! der i vort Nazareth, i vor lille Gjerning i det Skjulte, der gjaldt det om »vore Synders daglige Renselse«, for at Daabens »Høitid« ikke skulde være forgjæves; der kom det an paa, hvad Fader Luther siger i vor Børnelærdom: »at drukne vore Synder ved daglig Anger og Bod«, og ved daglig Fornøelse i Naadestanden at »forarbeide vor Saliggørelse ved Frygt og Bæven« (Fil. 2, 12; 1. del, s. 55).

Birkedal kunne til menigheden omtale synden i krasse vendinger, f.eks. Mariæ Bebudelsesdag, 1853:

I, som leve aabenbar i Syndens og Verdens Væsen, hengivne til Fraadseri og Drukkenskab, til Løgn og Bedrag, I, som lade flere Eder og Forbandelser end Velsignelser gaae over Eders Læber, I, som »pleie Kjødets Lyster til at vække Begjærligheder« tale »gjækkelig Snak og letfærdig Skjemt«, og lade Eders Gjerning svare til de urene Tanker og de smudsige Ord i Horeri og al Løstgighed (Rom. 13, 14; 1. del, s. 191f.).

Akkurat de samme formuleringer – med henvisning til f.eks. Gal. 5, 19-21 – ses i Luthers prædikener og i den gamle andagtslitteratur fra 1600-1700-tallet, som de vakte anvendte.¹⁴ Med synden forkyndes samtidig nåden, f.eks. i prædikenen til 2. s. i fasten, 1853: »I Livets Storme, i Fristelsens Timer, i Dødens Kamp — da er det det Visseste at søge Ly i Herrens Bryst; thi der er Alt fuldkomment, der er Syndernes Forladelse,

13 Vilh. Birkedal: *Naadens sorg og Sorgens naade*, 1-4. afd., 1855-57.

14 Jens Rasmussen: *Vækkelser i dansk luthersk fælleskultur*, 2016, s. 180f.

der er Retfærdigheden, som gjælder for Gud, i al sin Reenhed og Skjønhed at finde« (1. del, s. 156).

Birkedals forkyndelse var præget af et personligt vidnesbyrd, som de vakte kunne forstå. Inspirationen kom hele tiden fra den luthersk-ortodokse lære om lov og evangelium, som f.eks. på Almindelig bods- og bededag, 1855: »... det er Lovens Værk at gjøre os til store Syndere, at bringe os til at falde ned i Følelsen af vor Dødskyldige Tilstand; og det er Evangeliets Værk at gjøre os til Helgener, til hellige og salige Sjæle formedelst Naaden, at rejse os op og skjenke os Deel i Herrens himmelske herlighed« (2. del, s. 492f.).

Birkedals forkyndelse af dåbspagt og trosbekendelse fik en central plads.¹⁵ Han udgav *Daglig Huusandagt* i 1860, som blev flittigt brugt af de vakte, og som kom i flere oplag. Denne bog var bygget over søndagens tekst, som læseren den følgende uge skulle reflektere over. Væk var det pietistiske skema med salmevers, bibelvers og udlægning, som oftest var grundlaget i ortodoksiens og pietismens andagtsbøger, som de vakte anvendte. Andagtens centrum var søndagens gudstjeneste, og hverdagens andagt i hjemmet skulle altid indeholde dåbspagten trosbekendelse.¹⁶

Birkedals forkyndelse af folkeligheden

Birkedal gik ind for N.F.S. Grundtvigs og J.C. Lindbergs kirkelige frihed og viste det i skriftet *Om Stænderforhandlingerne i Roskilde angaaende Sognebaandets Løsning*, 1839. Det drejede sig for Birkedal om folkeånden og friheden, dvs. den åndelige frigørelse af den danske folkemenighed fra statskirkens bånd. Birkedal gik hårdt i rette med biskop J.P. Mynsters forsvar for sognebåndets bevarelse. Flere år senere i 1851 talte Birkedal i Stige sogn mod baptisterne, hvilket den lokale præst anså for et overgreb på hans sognepræsteembede. En præst måtte pga. sognebåndet kun tale i sit eget sogn. Birkedal fik en mild næse af kultusminister J.N. Madvig. Den efterfølgende debat, hvor Birkedal udgav forsvarsskriftet *Stridsord imod Baptismen, talte i Stige, Lumby Sogn, den 24de Juni 1851*, var medvirkende til loven om sognebåndsløsning i 1855. I Ryslinge sogn modtog han herefter mange sognebåndsløserne.

Grundtvigs opgør med biskop Mynster i 1830'ernes ritualdebat fik støtte af Birkedal. De grundtvigske præster og de vakte afviste Mynsters

15 Om dåben læses mange steder i f.eks. Vilh. Birkedal: *Synd og Naade*, 1849, s. 21f., 38, 65, 69, 73, 120f., 149, 257ff., 264f., 273, 290ff., 327, 350f., 354f., 395f., 440f., 467f.

16 Jens Rasmussen: *Vækkelser i dansk luthersk fælleskultur*, 2016, s. 253-66.

ritualforslag fra 1839, som var støttet af regeringen. Grundtvigs fløj ville have frihed til at fastholde ortodoksiens *Kirkeritual* fra 1685.¹⁷

Birkedal deltog i kravet om kirkelig frihed, men han fastholdt samtidig enevældens styreform. Politisk var Birkedal i disse år som præst i Sønder Omme og Hoven en svoren tilhænger af enevælden, og han fandt, at en lovgivende forsamling ville være et stort onde. Han ønskede en fri kongemagt og en fri folkerøst. Kongen måtte give udvidet trykkefrihed, og stænderne skulle forenes i et folkeråd, ligesom der skulle gives to-årige finansbudgetter. Birkedal ønskede også offentlighed i folkerådets forhandlinger og almindelig samvittighedsfrihed i åndelige og kirkelige sager. Han repræsenterede dette program i 1840'erne, som han skitserede i skriftet *Danmarks Nutid, Fortid og Fremtid* fra 1842. Birkedal gik imod sine nationalliberale ungdomsvenner, f.eks. D.G. Monrad.

Birkedal interesserede sig for det lokale demokrati – også når det gjaldt kirkens sag. De fynske præstebrødre¹⁸ og flere lægfolk støttede Birkedals kirkeforfatningsforslag i 1854 – *En fri Kirkeforsamlings Stemme i Kirkeforfatnings-Sagen*. Regeringens kirkelige sager, herunder lovgivning, skulle forelægges repræsentative sognemenighedsråd og stiftslandemoder, før det centrale bisperåd blev hørt. Der var tale om et konservativt forslag med menighedsdemokrati på lokalt niveau, som svarede til Birkedals positive opfattelse af den oplyste enevælde, som han havde udtrykt i 1842. Den demokratiske dannelse af almuen skulle fremmes i verdslige og kirkelige sager. Hans folkelighed var konservativ og præget af ønsket om danskhed, hvor han fuldt ud støttede Grundtvigs opfattelse i 1850'ernes debatter. Grundtvigs frihedssyn var imidlertid under pres i denne periode, for de grundtvigske præster af det første slægtled, især Birkedal, var ikke enige angående Grundtvigs ønske om folkekirken som en borgerlig juridisk-økonomisk indretning. I denne ordning skulle al religiøsitet trives ud fra grundlovens krav om religionsfrihed. Ordningen betød endvidere præstefrihed i lære og liturgi, hvilket Birkedal ikke ville høre tale om. Birkedal meldte fra, da der i 1863 af det grundtvigske Nationale Venstre blev fremsat et lovforslag herom.¹⁹

17 Jens Rasmussen: *J.P. Mynster. Sjællands Biskop 1834-1854. Kampen for en rummelig kirke. Forholdet til N.F.S. Grundtvig og Grundloven*, Odense 1999, s. 145-172; jf. om Birkedal: s. 21f., 104, 133f., 140f., 208f.

18 Mads Melbye (Asperup-Roerslev), C. Fr. Kisbye (Aunslev-Bovense), Karsten F. Viborg (Rynkeby-Revninge), H. Agerbek (Øster Hæsinge) m.fl.

19 Jens Rasmussen: *Forholdet mellem kirke og stat i Danmark. Kirkeforfatningsforslagene i sidste halvdel af det 19. århundrede. De kirkepolitiske perspektiver*, Odense

Birkedals konservatisme bevirkede senere, at han – i modsætning til valgmenigheden i Ryslinge – ikke tilsluttede sig partiet Venstre. Birkedal gik i 1885 ind for forsvarssagen. Ved dannelse af riffelforeninger og forsvarssagens opståen blev uenigheden så stor, at han fandt det bedst at trække sig tilbage som præst for valgmenigheden. Hans grundholdning var, at den folkelige og kristelige sammenhæng i hans stilling nu manglede.

Birkedal var allerede tidligt tilhænger af Grundtvigs frihedskrav kombineret med hans tale om den danske folkeånd. Birkedal hentede bl.a. inspiration i Grundtvigs ugeskrift *Danskeren*. Afgørende for Birkedals tale om folkeånden var udbruddet af Slesvig-krigen i årene 1848-51.

I en prædiken fra Sdr. Omme-tiden, 2. påskedag 1848²⁰, omtaltes krigsudbruddet i vendinger præget af pathos: »Ved det gamle Dannevirke staaer et levende Hegn af danske Hjerter at værne om vor Odel og Eie imod de vilde Horder ... det dyrebare Blod vil flyde forgjæves, – dog ei forgjæves: det vil vidne for Samtid og Eftertid om, at Danmarks Aand var levende, at vi ikke feigt og usselt vilde bøje os for Løgnere og Ransmænd« (1. del, s. 422).

Teksten til denne søndag er den opstandne Kristus og hans vandring til Emmaus sammen med to disciple. I denne prædiken hang folkeånden sammen med nationalfølelsen og kampen for frihed:

Venner, Brødre! Den, Disciplene begræd, stod lyslevende for dem; o, saaledes kunne vi sige, at under vor tunge Trængsel Den, vi saa længe have begrædt, har reist sig fra Baaren, hvorpaa den slumrede, Folkeånden, Danmarks Sjæl er traadt nær hen til os, er opstanden i os, Danmarks Hjerter har begyndt at saae Kjærlighedsslag i Folkebrystet: En saadan Opoffrelse til at give Alt hen til Fædrelandets Frelse ... at alle danske Hjerter slaae i samme Takt for een eneste Tanke, den at bevare det Land, hvor vor Arne staaer, koste det saa, hvad det koste vil, – er ikke i Aarhundreder seet her iblandt Dannerfolket (1. del, s. 425).

Som Kristus opstår, således også folkeånden, der var opstanden pga. krigen. Folkeånden samlede folket i kamp for fædrelandet. Sammen-

2011, s. 81f., 86-88, 136, 192, 193f., 208, 215f. 230; jf. om Birkedal: s. 98, 112, 127, 131, 137-41, 176f.

²⁰ *Synd og Naade, en Postille*, 1849.

hængen mellem folkeånden og krigen mod tyskerne var også Grundtvigs budskab i ugeskriftet *Danskeren*.

Folkeånden kædes i Birkedals prædiken fra 2. påskedag 1848 sammen med den kristne forkyndelse. Kristus er til stede i kampen og står hvert troende hjerte bi:

... sandelig, jeg vilde have været utrøstelig i denne Danmarks gysselige Midnatstid, dersom jeg ikke kunde og turde opløfte mit Blik og sige med fast Tro: Jesu, min Herre! mit Fædreland har ikke blot en Livs – og Døds – Kamp at udkjæmpe med de meensvorne Forrædere og de æreløse fremmede Røvere, men det har en Sag at afgjøre med Dig; Du er kommet nær til os alle under denne Tordenbragen, der ryster vor Jordbund, og, er Du kun tilstede, saa kan et troende Hjerte staae roligt, ihvad saa end kommer! (1. del, s. 426).

Birkedal har knyttet sin forkyndelse til folkeånden, der forstås som fædrelandsfølelsen. Men samtidig kædede han sin forkyndelse om synd sammen med folkeligheden, dvs. både det enkelte menneskeliv og det fælles folkeliv. Folket var besmittet med hykleriets og løgnens synd. Derfor spurgte Birkedal sine tilhørere: »Er det da nu saa, at alle Danske, som ere døpte, ere i Sandhed Christne? Nei, nei, det vide vi kun altfor godt!« Håbet for enhver synder var, at »Sandheden« i Kristus blev »en Frihedens Sag«. Når synderen hørte »Budskabet om, at Lovens Baand er løst som bandt dem med udvortes Tvang til Bekjendelsen, ville [de] staae op og raabe – 'Bliv hos os. Herre Jesu!'« (1. del, s. 436f.).

Hele tiden så Birkedal sammenhængen mellem kristendommen og folkeligheden. Det skete i lyset af krigens trussel om det danske folks undergang. Således i en prædiken fra 1848 i Sdr. Omme kirke, 23. s. ef. trin.: »Thi Christendommen har i vor danske Kirke faaet et Arbeide at gjøre i Verdensudviklingen, som ikke kan gøres, dersom vor Folkesjæl bliver myrdet. O, tro derfor ikke, at kristendommen lyser Fred over denne Ligeegyldighed for Fædrelandets Skjebne!« (2. del, s. 467). Teksten drejede sig om at adlyde øvrigheden: »Vi skulle tilegne os Folkeligheden, den danske Aand, ikke i dens syndige Forvendthed, men i dens forklarede Skikkelse saaledes som Gud Herren har tænkt den, tilegne os den, og lade Herrens Aand gjenemtrænge og gjenføde den. Uden denne danske Folkeand kunne vi ikke opfylde Herrens første Bud i Dagens Evangelium: 'Giver Keiseren, hvad Keiserens er?'« (2. del, s. 468).

I prædikensamlingen *Naadens sorg og Sorgens Naade* (1855-57)²¹ fastholdt Birkedal fortsat i sine prædikener sammenhængen mellem en dansk folkelighed og kristendom i den danske kirke. Her i en prædiken fra Ryslinge Kirke i 1849, 23. s. ef. trin. På mønten, som gives til Jesus, skelnes mellem kejserens billede og Guds billede:

Ligesom Gud Herren har oprettet sit store, salige Rige, hvis lydige Borgere vi skulle være, saaledes er det ogsaa Hans Orden, at vi alle skulle være Borgere i et jordisk Fædreland, og Han har givet os et særegent Præg og en særegen Folkeaand efter den Menneskestamme, hvortil vi høre. Dette er Folkelighedens Præg og Stempel, som staaer paa den anden Side, og som vel er forskjellig fra Guds Billede, men som dog ikke er uforenelig dermed, skal adles deraf, men kan ogsaa adskilles derfra. — Ja, have vi ikke ogsaa i lyse Øieblikke fornummet, at denne Folkeaand blev ret levende i os, at Fædrelandets livsalige Billede tegnet paa vore Hjerter, traadte klart frem for Sjælens Øje ... skulle vi troe, at disse to Præg udelukke hinanden? Nej, nej — Herrens Finger har selv indpræget dem begge, og Han siger idag: „Giver Kejseren, hvad Kejserens er, og Gud, hvad Guds er!“ Altsaa: Giv Dit Fædreland, hvad det kan fordre, giv Gud, hvad Han kræver! (3. del, s. 217f.)

De to billeder – fædrelandets billede og Guds billede – var forenelige, og dog opfattes de som adskilte forhold: folkelighed og kristendom. Folkeligheden var jordisk, saligheden var himmelsk:

Dette Liv og denne Varme kan blive Din Ejendom, naar Du lader Folkeanden leve i Dig. — Der er en Kraft til at gjøre Offere for det Land, der fostrede os, en Kraft der boer i Folkeanden, og som ogsaa kan hæve Dig ud af Din snevre Kreds, og gjøre Dig stærk til at virke Stordaad for Dit Land og Folk ... Men alt dette kan ikke gjøre Dig salig. Det er kun en jordisk Gjerning, en jordisk Glæde, et jordisk Lys, en jordisk Kraft, som aldrig kan føde Himmeriges Herlighed af sig, og den Løn, Du derfor faaer, den er indskrænket til Jorden, til den velsignede Ihukommelse hernelen. (3. del. s. 225f.)

21 Vilh. Birkedal: *Naadens sorg og Sorgens naade*, 1-4. afd., 1855-57.

Birkedals forståelse af folkelighed betød, at denne jordiske kærlighed til fædrelandet kun kunne fuldendes i kristendommen. Skulle der vælges mellem de to billeder eller præg, var Birkedal ikke i tvivl:

Dyrebart tilvisse er mig Dannebrog, under hvis røde Dug med det hvide Kors danske Kjæmper og Helte have udført Stordaad til Fædrelandets Hæder, hvorunder det danske Blod er rundet, men hvorfra Sejersfuglen ogsaa ofte er fløjet ud over Landet med livsaligt Budstab; — men dyrebarere er mig dog Golgathas Kors, hvor det største Slag stod og den største Sejer er rundet, hvor Blodet flød, men blev en Livskilde for den arme Sjæl, hvorfra Evangeliets Due fløj ud over alle Lande med velsignet Budstab, at nu var Fjenden besejret (3. del, s. 228).

Folkeligheden var en menneskelig kærlighed, som kunne udrette meget godt, men den kunne kun fuldendes i kristendommen. Bindeledet mellem de to verdener, folkelighed og kristentro, hang sammen med Grundtvigs kirkelige anskuelse om dåbspagten:

... der er ledet en lille Bæk fra Himmelen hen til Enhver af os, for at drive vort hele Liv, vort hele Værk: det er i Daabens Vande, de ere blandede af Jesu Taarer og Jesu Blod, de ere klarede i Jesu Opstandelse og Himmelfart, fra dem udstrømmer der en Kraft, til at sætte Hjulet i Bevægelse herinde saaledes, at det bliver et ret Naadens og Kærlighedens Værk, som udrettes, Gud Herren til Velbehag (1. del, s. 99).

Birkedal fandt, at folkeligheden og den jordiske kærlighed blev forbundet med Guds nåde og kærlighed i dåben.

Min opfattelse er således ganske anderledes end Mikkel Crone Niensens. Birkedal var inspireret af Grundtvigs folkelighed, og han var præget af en luthersk-ortodoks kristendomsopfattelse. Derfor denne replik.